

alternatif politika

Gezi Parkı Olayları: Namus Kùltürü Ve Çatışma Çözüm Tarzları Açısından Bir Değerlendirme (Gezi Park Events: An Evaluation From The Perspectives Of Honor Culture And Conflict Resolution Styles)

Kaynak: Alternatif Politika, Cilt 6. Sayı 1. (Mart 2014) Sayfa. 3-31.

**Yazar: Veysel Mehmet Elgin (Doktora Adayı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Psikoloji Bölümü)
Nihal Mamatoęlu (Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Psikoloji Bölümü)**

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

AS

GEZİ PARKI OLAYLARI: NAMUS KÜLTÜRÜ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜM TARZLARI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

GEZİ PARK EVENTS: AN EVALUATION FROM THE PERSPECTIVES OF HONOR CULTURE AND CONFLICT RESOLUTION STYLES

Veysel Mehmet Elgin - Nihal Mamatođlu

ABSTRACT

The aim of this study is examining the perception of Gezi Park Events, which have emerged late May 2013, on its first 15 days by university students mainly within the framework of honor culture and conflict resolution styles. For this purpose, three focus group studies conducted on 7th and 12th June of 2013 by the participation of Abant İzzet Baysal University were analyzed. In this study, the emergence and the development of Gezi Park Events were examined by mutual and dynamic perspective from the angles of both protestors and the authorities (i.e., law-enforcement officers, government officials). Focus group data revealed that focus group participants' interpretations about the attitude and behaviors of the protestors and authorities are in line with the expectations of the honor culture. To exemplify, focus group participants claimed that protestors may have perceived the authorities' expressions and behaviors towards themselves as insult (i.e., humiliation); which in turn, this perception may have resulted in the occurrence of emotional (e.g., anger) and behavioral (e.g., protests, marching) reactions. Similarly, it was claimed that also authorities may have

perceived the protests and protestors' attitudes and behaviors as insults towards themselves and their power; which in turn, authorities may have seen any kind of stepping back as a sign of weakness. Accordingly, it can be claimed that focus group participants perceived the development of Gezi Park Events from a dynamic perspective where the protestors' and the authorities' acts activate each other's acts. In addition to this, from the perspective of conflict resolution styles, the issues of the both parties' not-stepping back, mutual verbal and physical violent acts indicate the usage of competing conflict resolution style in general. In this perspective, it is discussed that competing conflict resolution style comes up as a function and the result of honor culture, and the study provides a theoretical perspective on the relationships between honor culture and conflict resolution styles.

Key Words: Gezi Park Events, Honor Culture, Conflict Resolution Styles.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 2013 Mayıs ayının sonlarında ortaya çıkan *Gezi Parkı Olayları*'nın ilk 15 gününde üniversite öğrencileri arasında genel olarak nasıl algılandığının namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları merkezinde incelenmesidir. Bu amaçla 7 ve 12 Haziran 2013 tarihlerinde Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğrencileriyle toplam üç odak grup çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada Gezi Parkı Olayları'nın ortaya çıkışı ve gelişmesi, hem göstericiler hem de yetkililer (kolluk kuvvetleri ve hükümet yetkilileri) açısından karşılıklı ve dinamik bir perspektifle ele alınmıştır. Çalışmaya katılanlardan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, katılımcıların Gezi Parkı Olayları içinde göstericiler ve yetkililer kanadında gerçekleşen tutum ve davranışları yorumlarken; namus kültürünün beklentilerine uygun çıkarımlarda buldukları gözlenmiştir. Örneğin odak grup katılımcıları, göstericilerin tutum ve davranışlarını yorumlarken yetkililer tarafından göstericilere yöneltilen söylem ve davranışların hakaret (aşağılama) olarak algılanmış olabileceği üzerinde durmuşlardır.

Göstericiler tarafında bu algının duygusal (Örneğin, öfke) ve davranışsal (Örneğin, yürüyüş, gösteri) tepkilerin ortaya çıkmasına neden olabileceği yorumuna yer vermişlerdir. Benzer şekilde yetkililerin de, gösterileri ve göstericilerin tutum ve davranışlarını kendilerine ve otoritelerine karşı bir hakaret şeklinde algılamış olabileceği ve herhangi bir geri adım atmanın zayıflık olarak algılanmış olabileceği yorumu öne çıkmaktadır. Bu şekilde katılımcılar tarafından Gezi Parkı Olayları'nın gelişiminin, göstericiler ve yetkilileri birbirine karşı harekete geçiren bir dinamik içinde algılandığı söylenebilir. Ayrıca, çatışma çözüm tarzları bağlamında, namus kültüründeki beklentilere paralel olarak, tarafların geri adım atmamaları, karşılıklı sözel ve fiziksel şiddet eylemlerinin varlığı, tarafların daha çok birbiriyle rekabete dayalı çatışma çözüm taktiklerini kullandığına işaret etmektedir. Bu çerçevede, rekabetçi çatışma çözüm tarzının namus kültürünün bir işlevi ve sonucu olarak ortaya çıktığı yorumu bu çalışma ile tartışmaya açılmakta; bu şekilde namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları arasındaki ilişkilere kuramsal bir çerçeve sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gezi Parkı Olayları, Namus Kültürü, Çatışma Çözüm Tarzları.

GİRİŞ

2013 yılı Mayıs ayının sonlarında Taksim Gezi Parkı'nda çevresel hassasiyetlerle başlayıp tüm Türkiye'yi başta sosyal olmak üzere birçok yönden etkileyen Gezi Parkı Olayları, hiç şüphesiz gelecekte bu dönemi anlatırken üzerinde uzun uzun durulacak toplumsal ve siyasi bir olgu olarak hatırlanacaktır. İnsanlar başlangıçta küçük ama kararlı bir şekilde başlayan çevreci bir hareketin nasıl tüm Türkiye'yi çok uzun bir süre etkilediğini (örneğin, neredeyse tüm illerde protesto eylemlerinin yapılması, vb.) ve bu etkinin; belki de büyükleri tarafından çoğu zaman "toplumsal olaylara ilgisiz" ve "apolitik" olarak algılanan gençler tarafından nasıl sahiplenilip, büyütüldüğünü, ardından tüm Türkiye'ye yayıldığını gördüler.

Esas itibariyle bu çalışmanın ortaya çıkışı, üniversitede çalışan iki araştırmacının, olayların ilk haftasında bir araya geldiklerinde yaptıkları

değerlendirmeler sonucu “Gezi Parkı Olayları sosyal psikolojik bakımdan hem başlı başına hem de Türkiye tarihinde çok büyük bir olay; bu konunun mutlaka çalışılması lazım” noktasına gelmeleriyle olmuştur. Sosyal bilimlerde genelde olaylar ele alınırken geriye dönük, yani şimdiki zamandan farklı olarak geçmişteki olaylar değerlendirilir. Bu yöntemin şüphesiz önemli artıları vardır. Örneğin olaylar bitmiştir ya da durulmuştur, olaylara daha geniş çaplı bakılabilir ve olaylar birçok boyutuyla incelenebilir. Bu bakımdan Gezi Parkı Olayları’nın ileride birçok akademik çalışmaya (Örneğin, tez, makale, kitap) kaynaklık edeceği öngörüsünde bulunmak kâhinlik olmaz. Ancak bu çalışmanın amacı, olayların başlangıcındaki ilk 15 gün içinde, olayların ortaya çıkışının ve gelişiminin üniversite öğrencisi gençler arasında nasıl algılandığının ortaya konulması ve bu algıların sosyal psikolojik bir perspektiften, “namus kültürü” (culture of honor) ve çatışma çözüm kavramlarıyla tartışılmasıdır. Hâl böyle olunca araştırmacılar hızlı bir planlama ve ön hazırlık evresiyle olayların aktif olduğu bir dönemde üniversite öğrencisi gençlerle odak grup çalışması yapmaya yönelmişlerdir. Bu yaklaşımın seçilmesinin temel sebebi, mevcut olayların üniversiteli gençler tarafından unutulmadan ve geçen zaman içinde araya girebilecek karıştırıcı değişkenleri olabildiğince uzak tutarak, sıcağı sıcağına başlangıç aşamasında Gezi Parkı Olayları’nın nasıl algılandığını mümkün olan en nesnel haliyle tespit etmektir. Bunu yaparken araştırmacılar, bilim insanı duyarlılığı ile kişisel ve duygusal görüşlerden uzak, Gezi Parkı Olayları’nın yanında ya da karşısında bir tutum ortaya koymamaya özen göstererek, mümkün olduğunca nesnel bir yaklaşımla çalışmayı ele almışlardır. Geçen zaman içinde Gezi Parkı ile ilgili düşünen yazar ve yorumlayanların "Gezi Direnişi" ve "Gezi Parkı Olayları" söylemlerini birbirine karşı, göstericileri destekleyen ve desteklemeyen iki taraf olarak kullandığı gözlenmiştir. Ancak, bu araştırma gerçekleştirildikten sonra gelişen söylem dilinin getirdiği ayırım, çalışmayı gerçekleştiren araştırmacıların dışında bir ayırımdır. Çünkü araştırmacılar bu çalışmayı yaparken henüz yaşananlar olay seviyesinde bulunmaktaydı ve araştırma soruları sorulurken "Gezi Parkı Olayları" ve "Gezi Parkı Gösterileri" terimleri kullanılmıştı. Dolayısıyla bu çalışmada herhangi bir tarafın destekçisi olma misyonu dışında, daha anlaşılabilir gerekçelerle "Gezi Parkı Olayları" terimi kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın üniversiteli gençler üzerinde yapılmasının temel nedeni, daha başlangıçta Gezi Parkı Olayları’na katılanların çok önemli bir bölümünün 18–25 yaş arasındaki gençler olduğu tespitinin yapılmasıdır (benzer tespitler için bakınız, Kongar ve Küçükkaya, 2013). Bu noktada, üniversiteli gençlerin Gezi Parkı Olayları algısı incelenmeye değer bir alan olarak görülmektedir.

Özetle bu çalışmanın temel amacı, olayların başlangıcında Gezi Parkı Olayları’nın ortaya çıkışının ve büyümesinin üniversiteli gençler arasında nasıl

algılandığını, sosyal psikolojik çerçeveden, namus kültürü ve çatışma çözüm kavramlarıyla tartışmaktadır. Bundan sonraki bölümlerde çalışma sonuçları verilirken, ilk olarak namus kültürü ve çatışma çözüm yazını sunulmakta, çalışmanın yöntemi anlatılmakta, bulgular ve tartışma bölümünün ardından sonuç ve değerlendirme kısmı ele alınmaktadır.

1. KÜLTÜR VE NAMUS KÜLTÜRÜ

Kültür basitçe belli bir alan içinde aynı dili ve diyalektiği paylaşan insanlar arasında paylaşılan değerler sistemi olarak tanımlanabilir (Triandis, 1994). Kültür çalışmaları çok sayıda kültür boyutunun varlığına işaret etmektedir. Örneğin yüksek bağlam - düşük bağlam (Hal ve Hal, 1995), atfetme (Trompenaars, 1993), karmaşıklık, sıklık, toplulukçuluk/bireycilik (Triandis,1994), güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, bireycilik ve erkeksilik (Hofstede, 1968; 1972; 2001) bunlardan bazılarıdır.

Yukarıda ifade edilen kültür boyutları düşünüldüğünde en çok tartışmanın doğu-batı kültürleri özelinde toplulukçuluk-bireycilik boyutu gözetilerek yapıldığı görülmektedir. Toplulukçuluğu, temel olarak, grubu ve grubun çıkarlarını öne çıkararak kültür olarak yorumlamak mümkündür. Aynı zamanda toplulukçuluk, Konfüçyüs-temelli toplulukçuluk ya da görünüm kültürü (Örneğin, Doğu Asya'da -Japonya ve Çin'de- görülen alçakgönüllülük ve uyum vurgusu yüksek toplulukçuluk), ve namus-temelli toplulukçuluk (Örneğin, Akdeniz, Türkiye, Ortadoğu ve Güney Amerika'da görülen sosyal saygınlık merkezli namus vurgusu yüksek toplulukçuluk) şeklinde ele alınabilir (Uskul, Oyserman ve Schwarz, 2010). Bununla birlikte, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa gibi bölgelerde çoğunlukla, bireyci kültür özellikleri olan bireyin ve bireyin çıkarlarının önde tutulması söz konusudur. Kültürel bir sendrom olarak, bireyin doğuştan ve sarsılmaz değerliliğini esas alan onur kültürü de bireyci kültürle ilişkilidir. Buradan hareketle yakın zamanda, doğu-batı kültürlerinin yukarıda ifade edilen üç kültürel sendromla -“*namus kültürü*” (honor culture), “*görünüm kültürü*” (face culture), “*onur kültürü*” (dignity culture)- incelenmeye başlandığı görülmektedir (Kim ve Cohen, 2010; Kim, Cohen ve Au, 2010; Leung ve Cohen, 2011).

Namus kültürü ile ilgili olarak, namus Akdeniz bölgesinde merkezi bir kavramdır ve ilk olarak antropologlar tarafından (Peristiany, 1965; Pitt-Rivers, 1977) çalışıldıktan sonra, sosyal bilimlerin diğer disiplinleri (Örneğin, sosyoloji, sosyal psikoloji) tarafından da çalışılmaya başlanmıştır. Esas itibarıyla namus kavramı, kişinin hem kendi gözündeki hem de diğerlerinin (kendi iç grubunun; Örneğin, aile, akraba, arkadaş grubu, iş grubu vb.) gözündeki değeridir ve kişi bu değerini ve saygınlığını bedeli ne olursa olsun korumaya çalışır (Pitt-Rivers,

1977). Bu bakımdan namus, toplumdaki sosyal saygınlık, statü ve prestij ile ilişkilidir (Mandelbaum, 1988; Pitt-Rivers, 1977). Toplulukçu kültür içerisinde yer alan namus kültürlerinde (Namus-temelli toplulukçuluk için bakınız, Uskul, Oyserman ve Schwarz, 2010) namus, sadece kişinin kendi bireysel namusunu değil aynı zamanda ait olduğu grubun da (Örneğin, aile, vatan vb.) namusunu, yani kolektif namusu da içerebilir. Köken itibarıyla namus, kanun ve kural anlamındaki Latince köklü “nomos”dan gelmektedir. Dolayısıyla namus kavramı çerçevesinde ilgili sosyal kurallara uymak kişinin ve grubunun saygınlığını arttırırken, bu kurallara uymamak utanç, rezil olma gibi durumlara yol açarak saygınlığa zarar verir ve böyle bir duruma düşüldüğünde, gereken karşılık verilmelidir. Bu bağlamda, karşılıklılık namus kültüründe çok önemlidir, çünkü küçük düşürülmeye yani hakarete karşılık verilmemesi, ilgili kişi veya grubun zayıf olarak algılanmasına ve bu sebeple gelecekte benzer veya başka hakaretlere maruz kalabilmesine yol açabilir.

Namus kültürünün, onur kültürü ve görünüm kültürü gibi diğer kültürel sendromlardan ayırt edici özelliği namusun ilgili toplumlarda baskın bir kavram olması ve insanların çoğu davranışlarını etkilemesidir (Uskul, Cross, Sunbay, Gercek-Swing ve Ataca, 2012). Namus kültürünün diğer kültürel sendromlardan farklılığı bağlamında esas ölçü kişinin “değeri” kavramıdır. Diğer bir deyişle, kişinin “değeri” yani kişinin kendi benlik değerini doğuştan ve değişmez olarak mı algıladığı yoksa başkalarının ona verdiği değer ölçüsünde mi kendini değerli hissettiğidir (Kim ve Cohen, 2010; Leung ve Cohen, 2011). Genellikle Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupa’da görülen onur kültürü, namus kültüründen farklı olarak kişinin değerini sadece doğuştan, içsel ve kişinin elinden alnamaz olarak görür (Kim ve Cohen, 2010; Kim, Cohen ve Au, 2010; Leung ve Cohen, 2011). Bu sebeple, başkaları tarafından yapılan olumsuz değerlendirmeler, onur kültürlerinde kişinin algılanan değerliliğini etkilemez. Doğu Asya ülkelerinde görülen uyum ve hiyerarşiye büyük önem veren görünüm kültürü, namus kültürü gibi hem sosyal saygınlığa hem prestije büyük önem verir. Diğer taraftan namus kültüründen farklı olarak görünüm kültüründe, uyum ve hiyerarşi göz önüne alınarak (iç)grup içerisinde direkt çatışmalar yaşanmazken, yanlış yapanlara cezaları (iç) gruptaki üstler tarafından verilir ve kişi (iç) grubun kendisiyle ilgili verdiği yargıyı kabul eder (Kim ve Cohen, 2010; Kim, Cohen ve Au, 2010; Leung ve Cohen, 2011).

Yapılan çalışmalar, bahsedilen birçok namus kültürü özelliğinin Akdeniz ülkeleri olan İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye ve Mısır’da (Brögger, 1968; Rodriguez Mosquera ve ark., 2002; Campbell, 1964; Uskul ve ark., 2012; Baron, 2006), Pakistan’da (Mandelbaum, 1988) ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri’nin güneyinde (Cohen ve Nisbett, 1994, 1997; Cohen, Nisbett, Bowdle ve Schwarz, 1996; Nisbett ve Cohen, 1996) görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Türkiye’de namus; çok merkezi bir öneme sahiptir (Işık, 2008; Işık ve Sakallı-Uğurlu, 2009; Sev’er ve Yurdakul, 2001). Toplum içinde sıkça duyulan, “namusum için yaşarım” cümlesinde olduğu gibi, zaman zaman Türkiye’de insanların namusu yaşam amaçları olarak gördükleri (Kardam, 2005) ortadadır. Namus kapsamlı bir olgudur ve bazı insanların öncelikle aklına gelebilecek “kadın cinselliği”nden daha fazlasını içerir. Bununla ilgili, kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne (2013) bakıldığında, namus kültürünün boyutlarına uyum gösterecek şekilde, namus şu tanımlarla ifade edilmektedir: 1. Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet. 2. Dürüstlük, doğruluk. Son dönemde Türkiye’de yapılan kimi çalışmalar Türkiye’nin namus kültürü özelliklerini gösterdiğine işaret etmektedir (Işık, 2008; Işık ve Sakallı-Uğurlu, 2009; Öner-Özkan ve Gençöz, 2006; Uskul, Oyserman ve Schwarz, 2010; Uskul, Cross, Sunbay, Gercek-Swing ve Ataca, 2012). Kültür ve değerler arasında güçlü bir ilişki olduğu bilinmektedir (Fiske, 2002). Yapılan kültürlerarası değer çalışmaları ışığında Türkiye ilk olarak sıkı sosyal ilişkiler, saygı, iyiliğe karşılık verme, sosyal imajı koruma vb. şekilde kendini gösteren iç içelik temel değer yönelimine sahiptir (Schwartz, 2006). Türkiye’de ikinci olarak hiyerarşi temel değer yönelimi gözlenmektedir. Hiyerarşi kavramı kişilere verilen roller, sosyal kurallara ve yükümlülüklere uymak vb. ile örneklenebilir (Schwartz, 2006). Bundan başka Inglehart ve Welzel (2013) Türkiye’de, aile değerleri, otoriteye saygı ve bağlılık gibi geleneksel değerlerin ve güvenlik arayışı ile örneklenebilen hayatta kalma değerinin varlığına işaret etmektedir. Yukarıda ifade edilen; iç içelik, hiyerarşi, geleneksellik ve hayatta kalma değerleri genel itibariyle namus kültürünü tanımlayan özellikler ile tutarlıdır.

Namus Kültürünün Dört Boyutu

Namus kültürü, Fiske ve arkadaşlarının (1998) kapsayıcı tanımlamalarından hareketle, dört ana boyutta ele alınabilir (bakınız, Elgin, 2013). Bunlar, 1) *Sosyal saygınlığa verilen büyük önem*, 2) *Kadının saflığı ve erkeklik*, 3) *Hakarete karşı şiddetli tepki* ve 4) *Olumlu (sosyal) izlenim bırakmadır*. Birazdan detaylarıyla ele alınacak boyutlarla ilgili olarak, namus kültüründe *sosyal saygınlığa verilen büyük önem* ve *kadının saflığı ve erkeklik* boyutları bilişsel boyutlar olarak değerlendirilebilirken; *hakarete karşı şiddetli tepki* ve *olumlu izlenim bırakma* davranışsal boyut olarak değerlendirilebilir.

Namus kültüründe *sosyal saygınlığa verilen büyük önem* merkezi bir yer kaplamaktadır ve aynı zamanda doğruluk, dürüstlük, bütünlük, prestij ve ahlaklılık olgularını içermektedir. Bu bağlamda, namus kültürünün diğer boyutları da ister istemez bu boyut ile güçlü bir ilişki içerisinde. Türkiye örneğinde, özellikle sıklıkla kullanılan “namusum için yaşarım” sözü, sosyal saygınlık bağlamında namusun yaşamdaki hayati yerini ortaya koymaktadır.

İkinci boyut olarak *kadının saflığı ve erkeklik* boyutu, bir yandan ataerkilliği, erkeğin sert, koruyucu ve kollayıcı olması beklentilerini içerirken, diğer yandan kadının evlilik öncesi ve evlilik sonrası cinsel ilişkiler konusu ile kadının toplum içindeki, özellikle erkeklerin olduğu ortamlardaki davranışlarında ilgili sosyal normlara uymasını içerir. Burada vurgulanması ve akılda tutulması gereken en önemli nokta, kadının saflığı olgusu (Örneğin, bekâret) Türkiye’de namus kültürü deyince her ne kadar ilk akla gelebilecekler arasında yer alsada; kadının saflığı olgusunun namus kültürünün kendisi olmadığı, sadece namus kültürünün bileşenlerinden biri olduğu gerçeğidir. Bununla ilgili olarak, içerik itibariyle kadının saflığı olgusu, Gezi Parkı Olayları’nı namus kültürü penceresinden değerlendiren bu çalışmada kullanılan asıl boyut olmayacaktır.

Namus kültürünün bir diğer boyutu, *olumlu (sosyal) izlenim bırakma*, asil itibariyle kişinin başkaları tarafından olumlu algılanması ve değerlendirilmesinin, kişinin kendi benlik değerliliği üzerindeki önemli etkisi ile ilgilidir. Bu bağlamda, misafirperverlik, bonkörlük gibi fedakârca davranışlar kişilerin veya grupların saygınlıklarını, prestijlerini ve dolayısıyla namuslarını toplum içinde aktif bir şekilde sağlamlaştırmayı ve geliştirmeyi amaçlar. Türkiye’nin özellikle uluslararası üne sahip misafirperverliği, olumlu sosyal izlenim bırakma boyutunda namus kültürünün Türkiye’deki varlığını ve ağırlığını ortaya koymaktadır. Gezi Parkı Olayları sırasında, göstericilerin birbirlerine karşı karşılıksız yardımları (karşılıksız yemek vb.) da bu boyuta giren davranışlara örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte bu çalışmanın asıl araştırma alanını, Gezi Parkı Olayları’nın ortaya çıkması ve gelişmesi oluşturduğundan bu boyut da çalışmada kullanılan asıl boyut olmayacaktır.

Araştırmacılar, Gezi Parkı Olayları’nın ortaya çıkışını ve gelişmesini namus kültürü çerçevesinde açıklayabilen en önemli ve anahtar boyutun, *hakarete karşı şiddetli tepki* boyutu olduğunu düşünmektedirler. *Hakarete karşı şiddetli tepki* namus kültürlerinde çok önemlidir çünkü kişinin bireysel veya kolektif (Örneğin, aile) namusu - saygınlığı, prestiji- yapılan hakaret karşısında zarar görüp kaybedilebilir ve bu sebeple hakaret karşısında namus korunmalıdır. Aksi takdirde hakarete uğrayan kişiler zayıf, bu hakarete cevap veremediğine göre hakareti hak etmiş veya suçlu olarak algılanabilirler, dahası mevcut sosyal gruplarından dışlanabilirler (Pitt-Rivers, 1977). Dolayısıyla algılanan bir hakarete karşı, namusu korumak için şiddetli tepki verilmelidir. Bu noktada hakaretin ne olduğu, ne olabileceği yani içeriği üzerinde durmakta yarar vardır. Hakaret, sadece küfür gibi sözel veya yumruk atmak gibi fiziksel davranışları içermez. Hakaret, her türlü aşağılayıcı, küçümseyici, küçük düşürücü, alay edici ve itibarsızlaştırıcı eylemleri içerir. Her ne kadar bu boyutta asıl vurgu hakarete karşı verilen davranışsal tepki olsa da, bu süreçte kızgınlık ve utanç gibi hakaretin kişide yarattığı duygular da namus kültürünün önemli

özelliklerindedir (Rodriguez Mosquera, Manstead ve Fischer 2002; Rodriguez Mosquera, Fischer, Manstead ve Zaalberg, 2008). Türkiye’de hakarete karşı şiddetli tepki ve hassasiyetin en önemli örnekleri trafikte yaşananlardan verilebilir. Örneğin, trafikte korna çalmanın, korna çalınan sürücü tarafından namusuna yönelik bir hakaret olarak algılanabildiği; bu hakaret algısına tepki olarak zaman zaman fiziksel şiddete varan durumların ortaya çıkabildiği, hatta ölümlerin olabildiği bilinmektedir.

2. ÇATIŞMA ÇÖZÜM TARZLARI

Bu çalışmada, Gezi Parkı Olayları tartışılırken namus kültürü ile birlikte çatışma çözüm tarzları üzerinde durulmaktadır. Çatışmayı şöyle tanımlamak mümkündür; “bireyler, gruplar ve örgütler amaçlarını gerçekleştirirken, bir diğer birey, grup ve örgüt ile etkileşim içine girer, bu etkileşim sırasında uyuşmazlıklar ve tutarsızlıklar bağlamında tarafların kıt olan kaynağı bir diğerine rağmen elde etmeye çalışması, birbirlerine ve kaynağa karşı farklı bakış açılarının olması, farklı değerlere, tutumlara ve inançlara sahip olmaları durumunda çatışma (Karaip 2000; bakınız Puritt ve Kim 2004) ortaya çıkar.”

Çözüm odaklı çatışma çalışmaları içinde çatışma çözüm tarzları önemli bir yere sahiptir. Çatışma çözüm tarzları ile ilgili olarak; isimleri zaman zaman değişmekle birlikte beş başa çıkma tarzından söz edilir (Blake ve Mouton, 1964; Rahim, 1983; Rahim ve Blum, 1994). Thomas (1992) tarafından geliştirilen çatışma çözüm modeli; temel olarak çatışma çözüm tarzlarını, kişinin kendi çıkarlarını ne kadar tatmin etmeye çabaladığını ifade eden “*iddialılık*” (assertiveness) ve kişinin diğerlerinin çıkarlarını tatmin etmeye ne kadar çabaladığını ifade eden “*işbirliği*” (cooperativeness) boyutları üzerinde tanımlamaktadır. Thomas bu iki eksen üzerinde beş çatışma çözüm tarzını şu şekilde tanımlamaktadır. “*Rekabetçi*” çatışma çözüm stili iddialılık boyutunda yüksek ve işbirlikçi olmayan tarzı ifade etmektedir; bu tarza sahip kişi diğerlerinin nasıl etkileneceğini hesaba katmadan, kendi çıkarları için çalışır. Bu stil sonuçta bir kazanan bir kaybeden ortaya çıkarır. Ayrıca, Thomas (1992) rekabetçi çatışma çözüm tarzının daha çok, taraflar kesinlikle kendi haklılıklarına inandıklarında, acil çözüm beklendiğinde ve kısa süre içinde karar vermek gerektiğinde, karşı tarafın kendisini ezme niyetinde olduğuna inanıldığında ortaya çıktığını ifade etmektedir. “*İşbirlikçi*” çatışma çözüm tarzı, hem iddialılık hem de işbirliği boyutlarında yüksek olmayı ifade eder; bu tarzı sergileyen kişi dayanışma halinde karşı tarafın çıkarlarını tam anlamıyla karşılama isteği duyar, uyumludur, birlikte kazanma bakış açısıyla çalışır. Bu tarzla yapılan müzakerelerin sonunda, tüm tarafların kazanması hedeflenir. “*Kaçınmacı*” çatışma çözüm tarzı, hem iddialılıkta hem işbirliğinde düşük olmayı anlatır. Kaçınmacı tarza sahip kişi çatışmalı durumun olumsuzluklarını

yaşamamak için, durumu görmezden gelerek ya da yok sayarak davranışta bulunur. “Uyumlu” çatışma çözüm tarzı, iddialılıkta düşük işbirliğinde yüksek olmayı ifade eder. Uyumlu tarza sahip kişi, karşı tarafın gönlünü almak için onun isteklerini yerine getirerek çatışmalı durumu çözüme kavuşturmak üzere davranışta bulunur. “Uzlaşmacı” çatışma çözüm tarzı, hem iddialılık hem de işbirliğinde orta seviyede olmayı ifade eder. Uzlaşmacı tarza sahip kişi, kazan - kaybet yaklaşımından ziyade, çatışmanın odağındaki nesneyi (para, güç vb.) taraflar arasında paylaştırarak çatışmayı çözmeye çalışır. Bu durumda iki tarafın da bir şeylerden feragat edeceğini biliyor olması gerekir.

Gezi Parkı Olayları içinde yer alan tarafların, durumun olumsuzluklarını yaşamamak için çatışmadan kaçınma, problemlili durumu yok sayma ve görmezden gelme gibi davranışlar göstererek kaçınmacı çatışma çözüm tarzı kullanmadıkları açıktır. Benzer şekilde, bir tarafın diğer tarafın isteklerini karşılamaya çalışarak uyum göstermesinden de söz edilemez. Ayrıca, birlikte kazanmak ya da bir şeylerden karşılıklı vazgeçerek karşılıklı başka şeyler kazanmak beklentilerini içeren işbirlikçi ve uzlaşmacı çatışma çözüm tarzlarının da - her ne kadar görüşme, uzlaşma arama denemeleri yapılsa da Gezi Parkı Olayları'nda tarafların benimsediği temel çatışma çözüm yaklaşımları olmadığı açıktır. Öte yandan her iki tarafın geri adım atmayan yaklaşımı, bu çalışmada Gezi Parkı Olayları'nı değerlendirirken kullanılacak temel boyut olan rekabetçi çatışma çözüm tarzına işaret etmektedir.

Gezi Parkı Olayları özelinde mevcut çatışmalı durumda tarafların, durumu nasıl ele aldıklarına bakıldığında, her iki tarafın da karşı tarafın haksız ve kendisini ezmeye ve yok etmeye yönelik bir tutumla hareket ettiğine inandığı düşünülebilir. Medyaya yansıyan şekliyle, hükümet yetkilileri tarafında “Başbakanı yedirmeyiz”, göstericiler tarafında “Yaşam tarzlarımız tehdit altında” söylemleri, tarafların karşılıklı olarak ezilme tehdidi altında olduklarını hissettiklerine işaret etmektedir. Bu bağlamda her iki taraf da kendini haklı görmektedir. Ayrıca tarafların davranışları gözlemlendiğinde, her iki tarafın karşılıklı olarak kazanacağı sonuçlar elde etme beklentisinden uzak oldukları, daha çok kendi kazançlarını artırmak yoluna gittikleri izlenimi edinilmektedir. Göstericiler tarafında “Gezi Parkı'nın olduğu gibi kalması”, “hükümet yetkililerinin özür dilemesi”, hükümet tarafında ise “bir an önce eylemlere son verilmesi” beklentisi her iki tarafın da sonuçta ne olursa olsun kazançlı çıkmak istediklerinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu doğrudan ve tek taraflı kazanç beklentisi daha çok rekabetçi çatışma çözüm tarzının bir ifadesidir. Böylece, Gezi Parkı Olayları'nda tarafların daha çok rekabetçi çatışma çözüm tarzını benimsedikleri ve kullandıklarını söylemek mümkündür.

Çatışma Çözüm Tarzları ve Kültür

İlgili yazın, kültürün çatışma çözüm yaklaşımı açısından kişiler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin romantik ilişkilerde yaşanan çatışmalarda toplulukçu Asyalı-Amerikalıların, bireyci Kafkasyalı-Amerikalılara göre daha çok zorlama, kaçınma ve bütünüleyici çatışma çözüm stillerini benimsedikleri görülmektedir. Buna karşılık, Kafkasyalı-Amerikalıların daha çok hükmedici çatışma çözüm tarzını benimsedikleri görülmüştür (Kim ve Kitani, 1998). Benzer çalışmalarda, toplulukçu kültürlerden -Brezilya- müzakerecilerin, bireyci kültürlerden gelen ve rekabeti tercih eden müzakerecilere -Amerika- göre daha çok uyma, işbirliği ve geri çekilme tarzlarını tercih ettikleri görülmektedir (Pearson ve Stephan, 1998).

Kültürlerarası karşılaştırma çalışmalarına bakıldığında; Türk ve Amerikalı yöneticilerin müzakere tarzlarını karşılaştıran bir tez çalışmasında (Özel, 2008), Türk yöneticilerin, Amerikalı yöneticilere göre daha rekabetçi ve uzlaşmacı olmakla birlikte daha az kaçınmacı çatışma çözüm tarzına sahip oldukları tespit edilmiştir. Türk kadın yöneticiler Amerikalı kadın yöneticilere göre daha rekabetçi ve uzlaşmacı iken daha az kaçınmacıdır. Ayrıca, Türk erkek yöneticilerin Amerikalı erkek yöneticilere göre daha rekabetçi oldukları görülmüştür. Bir başka Türkiye çalışmasında ise Türklerin Kuzey Amerikalılara göre bireysel hedeflerine ulaşmak için daha az rekabetçi ve saldırgan davranış gösterdikleri ortaya konulmuştur (Kozan 1989, Ergin, 1999). Ayrıca, Türkler çatışma çözümünde daha çok arabuluculuğu tercih etmektedirler (Kozan ve Ergin, 1998). Bundan başka, Türklerin, iş arkadaşlarıyla daha çok kaçınmacı (Kozan, 1989), üst yönetimle uyma, astlarla zorlama çatışma çözüm tarzını benimsedikleri görülmüştür. Bu bulgular Türkiye'nin toplulukçu ve güç mesafesi yüksek bir kültüre sahip olmasıyla açıklanabilir. Öte yandan toplulukçuluk içinde yer alan ve Türkiye'de varlığına işaret edilen namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Benzer şekilde dünya yazını da kültür çalışmalarında yeni çerçevelerden, onur, namus ve görünüm kültürleri ile çatışma çözüm tarzları arasındaki ilişkiyi yakın zamanda yeni yeni çalışmaya başlamıştır (Örneğin; Beersma, Harinck ve Gerts, 2003).

İlgili yazındaki kısıtlı sayıda çalışmaya bakıldığında; görünüm, onur ve namus kültürü arasında çatışma çözüm yaklaşımı açısından farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin, görünüm kültüründe kişilerarası çatışma karşısında kişiler, uyumu korumak adına daha dolaylı tepkiler verir ya da toplum yapısı hatırlatılarak hoşla gitmeyen davranış ve bu davranışı yapan kişi ayıplanır (Tinsley, 1997; Tinsley ve Weldon, 2003). Dolayısıyla daha kapalı bir iletişim, sorunların açıkça konuşulmadığı bir yapı ortaya çıkar. Bu durumu görünüm kültürüne sahip topluluklarda daha kaçınmacı çatışma çözüm tarzlarının ortaya

çıkabileceği şeklinde yorumlamak mümkündür. Öte yandan, onur kültüründe, tepkiler çatışmayı çözüme kavuşturmak adına daha doğrudan ortaya çıkar (Tinsley ve Weldon, 2003). Böylece, onur kültüründe sorunu açıkça konuşmanın ve hak aramanın daha doğal karşılandığı söylenebilir. Bu durumda da rekabetçi, uzlaşmacı ve iş birliği içeren çatışma çözüm tarzlarıyla daha çok karşılaşılacağı yorumu yapılabilir. Son olarak namus kültüründe, çatışma karşısında tepkiler, zayıf görünmemek, avantajı karşı tarafa geçirmemek, namusu korumak için doğrudan ve saldırganca ortaya çıkar (Nisbett ve Cohen, 1996). Bu durumda, namus kültüründe açık iletişimden çok üste çıkmayı hedefleyen bir iletişim tarzının ortaya çıktığı yorumunu yapmak mümkündür. Yapılan araştırmalar, namus kültüründe, rekabete dayalı, daha paylaşımcı çatışma çözüm taktiklerinin kullanıldığını ortaya koymaktadır (Beersma, Harinck ve Gerts, 2003). Bu durumda namus kültüründe, çatışma taraflarının karşılıklı menfaatlerinin gözetildiği her iki tarafın da, bir şeyler kazanıp karşılığında bazı şeylerden feragat ettiği bir orta yoldan çok, tarafların kendi isteklerini kabul ettirmeye çalıştıkları ya da alana kadar geri adım atmadıkları, kimi zaman bu dayatmacı tutumu sözel ve fiziksel şiddete dönüştürdükleri bir çatışma çözüm yaklaşımından söz etmek mümkündür.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu çalışmada Gezi Parkı Olayları namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları açısından tartışılmaktadır. Türkiye’de hem namus kültürü hem de çatışma çözüm tarzları ile ilgili ayrı ayrı çalışmalar bulunmakla birlikte; bu iki kavramı birlikte ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca, yine farklı çalışmalar namus kültürünün Türkiye’de varlığına (Örneğin, Özkan ve Gençöz, 2006; Uskul, Cross, Sunbay, Gerçek-Swing ve Ataca, 2012) ve bir çatışma çözüm tarzı olan rekabetin diğer çatışma çözüm türlerine göre daha çok ortaya çıktığına (Kozan, 1989; Kozan ve Ergin, 1998) işaret etmektedir. Burada temel konulardan biri, rekabetçi çatışma çözüm tarzının, namus kültürünün bir işlevi ve sonucu olarak ortaya çıkıp çıkmadığıdır. Bu çalışma, Gezi Parkı Olayları çerçevesinde bu soruya da cevap aramaya çalışmaktadır.

3. AMAÇ, YÖNTEM, VERİ TOPLAMA, ÖRNEKLEM VE BULGULAR

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı, 2013 Mayıs ayının sonunda başlayan Gezi Parkı Olayları'nın ilk 15 gününde olayların üniversite öğrencileri arasında genel olarak nasıl algılandığının betimlenmesi ve bu betimlemenin namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları kavramlarıyla ele almak; hakarete karşı şiddetli tepki ve rekabetçi çatışma çözüm tarzı özelinde namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları arasındaki ilişkilere kuramsal bir çerçeve sunmaktır. Bu amaca yönelik olarak

mevcut çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılacak şekilde tasarlanmış ve çalışmanın temel sorusu "Gezi Parkı Olayları, ilk 15 gün içinde üniversite öğrencileri arasında nasıl algılandı?" şeklinde belirlenmiştir.

Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmada, nitel bir veri toplama tekniği olan odak grup çalışması tercih edilmiştir. Odak grup çalışmalarının temel amacı, bir konu, ürün veya hizmet hakkında insanların ne düşündüğünü ne hissettiğini anlamaktır. Bu bağlamda, Gezi Parkı Olayları'nın ilk 15 gününü inceleyen bu çalışmada veri toplama tekniği olarak kısa zamanda hızlı ve derinlemesine bilgi sağlayan odak grup çalışmasının kullanılması araştırmanın hedeflerini gerçekleştirmek için en uygun teknik olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan, örneğin birebir mülakat daha derinlikli veriler sağlama imkânına sahip olsa da; öncelikle incelenen konunun 15 gün ile sınırlanmış olması, çalışmanın üniversite öğretim döneminin sonu olan final dönemine denk gelmesi, öğrencilerin ulaşılabilir olduğu gün ve zamanlarının oldukça kısıtlı olması gibi durumlar göz önünde bulundurularak bu teknik tercih edilmemiştir. Sonuç olarak, odak grup çalışmasının, zaman sınırı nedeniyle bu çalışma için uygun veri toplama tekniği olduğu düşünülmüştür.

Örnekleme

Odak grup çalışması her biri sekiz katılımcıdan oluşan üç odak grubu üzerinden toplam 24 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların hepsi Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören lisans öğrencileridir. Odak grupları oluşturulurken, sınıflarda duyuru yapılmış ve bu duyuruda Gezi Parkı Olayları'ndan bahsedilmemiş, sadece "Güncel konular hakkında odak grubunda tartışmaların yapılacağı bir sosyal psikoloji araştırmasına gönüllü olarak katılabilecek öğrencilerin bilgi vermeleri" istenmiştir. Çalışmaya katılabilecek katılımcılara her üç odak grubunun hangi gün ve saat aralıklarında (Örneğin, 7 Haziran sabah, 7 Haziran öğleden sonra, 12 Haziran öğleden sonra) yapılabileceği bilgisi verildikten sonra, katılımcılar hangi çalışmaya katılabileceklerini bildirmişlerdir. Böylece; süre kısıtlılığı, konunun hassasiyeti, katılımcıların afişe edilme veya etiketlenme kaygısı, bu kaygının düşüncelerin sansürlenmesi gibi veri kalitesini etkileme olasılığı göz önünde bulundurularak; gruplar herhangi bir faktör gözetilmeden çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden oluşturulmuştur. Böylece, katılımcıların gösterilere katılıp katılmama durumları, gösterilerin yanında ya da karşısında yer alıp almadıkları, gruplardaki cinsiyet dağılımları vb. konularda bir düzenleme yapılmamıştır. Bununla birlikte, odak grubu tartışmaları boyunca, hem Gezi Parkı Olayları'na aktif olarak katılan hem aktif olarak katılmayan, hem Gezi Parkı Olayları'na olumlu bakan hem olumsuz bakan birbirinden farklı tutumlara sahip öğrencilere ulaşılabilirdi gözlenmiştir. Tüm katılımcıların dörtte biri (altı kişi) erkeklerden

oluşurken, tüm katılımcıların yaşları 21 ile 25 arasında değişmektedir. Örneğin ilk odak grubunda yaşları 21 ile 23 arasında değişen 2 erkek ve 6 kadın, toplam 8 kişi; ikinci odak grubunda yaşları 21 ile 25 arasında değişen 4 erkek ve 4 kadın, toplam 8 kişi; ve son odak grubunda ise yaşları 21 ile 22 arasında değişen toplam 8 kadın katılımcı yer almıştır.

Veri Toplama Araçları ve İşlem

Bu araştırmada veri toplama işlemi, temel araştırma sorusunu odağına alan toplam 17 açık-uçlu sorunun sorulmasıyla gerçekleştirilmiştir (tüm sorular için bakınız Ek'1). Odak grup çalışmaları, Psikoloji Bölümü laboratuvar katında yer alan laboratuvar odasında, gürültüden uzak, toplantı düzeneğinde hazırlanmış, çay-kahve ve yiyecek ikramının yapıldığı olabildiğince rahat bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Hem hitap etmede hem de katılımcıların ifadelerinin not edilmesinde yardımcı olmak amacıyla her katılımcının isminin yazılı olduğu isimlikler toplantı başlamadan önce toplantı masasında yerleştirilmiştir. Her çalışmada aynı araştırmacı araştırma yürütücülüğü (moderatörlük) yaparken, diğer araştırmacı da ortamda bulunup aynı zamanda diğer gözlem ve görüşme teknikleri konusunda eğitilmiş ve deneyimli iki öğrenci ile birlikte not almıştır. Her bir odak grubu aynı şekilde ve standartlarda, odak grubu çalışmalarında izlenen usuller doğrultusunda (bakınız, Yıldırım ve Şimşek, 2008) gerçekleştirilmiştir.

Daha sonra, iki araştırmacı bir araya gelerek, tüm verilerin toplanmasından sonraki beş gün içerisinde deşifre çalışmaları (Örneğin, tüm soruların cevaplarının sırayla okunması, ortak temaların çıkarılması, ilgili yerlerde kullanılabilir örnek ifadelerin tespit edilmesi, vb.) tamamlanmıştır. Bu süreçte ayrıca araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin olarak gerekli önlemler (nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik için bakınız, Yıldırım ve Şimşek, 2008), araştırmacılar tarafından sağlanmıştır. Ayrıca, süreç boyunca, sosyoloji bölümünden odak grup çalışmalarında deneyimli bir akademisyenin danışmanlığına da başvurulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Açıklayıcı rolü göz önünde bulundurulduğunda, namus kültürü Türkiye'deki sosyal olayları ele almak ve yorumlamak için önemli bir kaynak işlevi görebilir (Elgin, 2013). Bu bağlamda, çalışmanın bu kısmında Gezi Parkı Olayları, namus kültürü özelinde hakarete karşı şiddetli tepki boyutu ve rekabetçi çatışma çözüm tarzı perspektifinden incelenmektedir. Daha önce açıklandığı gibi, namus kültüründe insanlar her türlü aşağılayıcı, küçümseyici, küçük düşürücü, alay edici, itibarsızlaştırıcı eyleme, bir başka deyişle hakarete karşı çok hassastırlar. Bu durumlarda kızgınlık, utanma, küçük düşürülme, rezil

olma gibi duygulara kapılabilirler. Hakaret algısı kişileri, bireysel ve/veya kolektif saygınlıklarını ve itibarlarını yani namuslarını korumaya yöneltir. Bunu yaparken, hakaret eden tarafa karşı fiziksel ve/veya sözel olarak şiddetli tepkide bulunabilirler. Sözel ya da fiziksel olarak şiddetli tepkide bulunmanın temel hedefinde kendilerine hakaret eden tarafa ve buldukları çevreye hakareti hak ediyor gözükmemek, zayıf görünmemek, ileride tekrar hakarete maruz kalmamak, dışlanmamak olguları yatmaktadır. Buna ek olarak bu kültürde daha sık ortaya çıktığı bilinen rekabetçi çatışma çözüm tarzı, çatışma sonunda daha çok bir kazan-kaybet durumu elde etmenin beklendiği sürece işaret eder. Çatışma tarafları karşı tarafın ihtiyaçlarını ve beklentilerini göz ardı ederek, kendi isteklerini dayatırlar. Burada amaçlanan, karşılıklı herkesin bir şeyler kazandığı ve karşılığında herkesin bir şeylerden feragat ettiği bir çözümden çok, tarafların sadece kendi çıkarlarına sahip olmasıdır. Bu yaklaşım “ya hep ya hiç” yaklaşımıdır ve kazananın tek taraf olması beklenmektedir. Bunun anlamı bir kazanan ve bir kaybeden olmasıdır. Rekabetçi çatışma çözüm tarzı daha çok kişiler kendilerini haklı gördüğünde, karşı tarafın kendini ezme niyeti taşıdığına inandığında, acil çözüm bekleyen problemler ve alınması gereken kararlar olduğunda ortaya çıkmaktadır (Thomas, 1992).

Gezi Parkı Olayları'nın Dinamik Bir Şekilde Tartışılması

Bu çalışmada odak grubu katılımcılarından elde edilen veriler dinamik bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde, Gezi Parkı Olayları'nın temel aktörleri olan yetkililerin ve göstericilerin davranışlarının, odak grup katılımcıları tarafından nasıl algılandığı üzerinde durulurken, namus kültürü parametreleri ve çatışma çözüm tarzı yaklaşımları kullanılarak yorumlamalar yapılmıştır. Bu bağlamda, araştırma verileri değerlendirildiğinde hem yetkililer –hükümet yetkilileri ile kolluk kuvvetleri - hem de göstericiler kanadında en temel yaklaşım olarak algılandığı gözlenen namus kültürünün hakarete karşı şiddetli tepki boyutu ve rekabetçi çatışma çözüm tarzı, Gezi Parkı Olayları'nın ele alınmasında temel olacaktır.

Araştırmacılar odak grubu katılımcılarının verdiği cevaplardan, yetkililerin göstericilere karşı davranış ve tutumlarının hakaret (Örneğin, aşağılama, değersizleştirilme) olarak algılandığı; göstericilerin sosyal saygınlıklarına zarar veren bu durum karşısında, sosyal saygınlıklarını korumak amacıyla, yetkililere karşı toplu ve güçlü bir şekilde direnmeleri ve mizah öğelerini kullanmalarının ise hakarete karşı şiddetli tepki olarak değerlendirildiği sonucuna varmışlardır. Öte yandan, bu durumun dinamik bir şekilde karşılık bulduğu söylenebilir. Şöyle ki, katılımcılardan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, göstericilerin alanlarda ve sosyal medyada kapsamlı ve yoğun bir şekilde yetkililerle ilgili mizah öğeleri kullanmalarının ve Taksim'in işgal edilmesinin, yetkililer tarafından alay edici, aşağılayıcı, özetle kendilerine karşı bir hakaret olarak

değerlendirildiği yorumu yapılabilir. Yetkililer bu hakaret karşısında çok önem verdikleri sosyal saygınlıklarının zedelenmiş olduğunu düşünmüş olabilirler. Yine verilen cevaplardan, yetkililerin sosyal saygınlıklarını korumak için, bu hakarete karşı göstericilere orantısız güç kullanımı ile şiddetli tepki vermiş olabilecekleri yorumu yapılabilir. Bunlarla ilgili olarak, verilen cevaplar doğrultusunda her iki aktör grubun, yani hem göstericilerin hem de yetkililerin, olayları ve yaptıklarını (Örneğin, verilen şiddetli tepkileri) kendi psikolojik süreçlerinde meşrulaştırabilmeleri ve kendilerini haklı görebilmeleri için, kendilerine hakaret edildiğini düşünmüş olabilecekleri yorumu yapılabilir. Ayrıca, odak grubu katılımcılarından elde edilen veriler değerlendirildiğinde odak grubu katılımcılarının, hem yetkilileri hem de göstericileri geri adım atmamak, çatışma sonunda kendi isteklerini kabul ettirerek kazançlı çıkmak motivasyonuna sahip olarak algıladıkları görülmüştür. Bir başka deyişle rekabetçi çatışma çözüm tarzının diğer çatışma çözüm tarzlarına göre daha çok tercih edildiği gözlenmiştir.

4. NAMUS KÜLTÜRÜ VE HAKARETE KARŞI ŞİDDETLİ TEPKİ

Odak grubu katılımcılarının araştırma sorularına verdiği cevaplar, namus kültürü özelinde hakarete karşı şiddetli tepki boyutu ve rekabetçi çatışma çözüm tarzı üzerinden, “kolluk kuvvetleri ve göstericiler arasındaki dinamik süreç” ve “hükümet yetkilileri ve göstericiler arasındaki dinamik süreç” alt başlıkları altında aşağıdaki gibi ele alınabilir.

Kolluk kuvvetleri ve Göstericiler Arasındaki Dinamik Süreç

Katılımcılar tarafından verilen cevaplar değerlendirildiğinde, Gezi Parkı Olayları'nın ortaya çıkmasında temel nedenin, kolluk kuvvetlerinin herhangi bir şiddet içermeyen eylemleriyle Gezi Parkı içinde bulunan çevreci gruba sabahın ilk saatlerinde sert, orantısız, dolayısı ile haksız fiziksel müdahalesinin sonucu olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Örneğin, katılımcılara “Sizce, Gezi Parkı gösterilerinin bu şekilde ortaya çıkmasının sebepleri nelerdi?” diye sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya “kolluk kuvvetlerinin park gibi nötr bir konuda ve barışçıl bir eyleme, ilk olarak sabahın çok erken saatlerinde orantısız bir güçle müdahale edilmesi”, devamında “aşırı biber gazı kullanımı”, “gaz bombası”, “tazyikli su”, “cop kullanımı”, gibi orantısız müdahalelerinin sürdürülmesi şeklinde ifadelerle cevap vermişlerdir. Bununla birlikte, katılımcılara “Yetkililerin süreç boyunca olumlu ve olumsuz bulduğunuz tüm tutumları ve davranışları nelerdi?” sorusu sorulduğunda ise, kolluk kuvvetlerinin olumsuz bulunan davranışları yine orantısız müdahale olarak belirtilmiştir. Odak grubu katılımcılarının bu soruya verdikleri cevaplara şu ifadeler örnek olarak verilebilir: “Polis bayanlara bile şiddet uyguladı”, “Hasta insanlara biber gazı atıldı”, “Tekerlekli sandalyedeki bir vatandaşa su sıkıldı”, ve

“Kafaya nişan alınarak gaz tabancası kullanıldı.” Tüm bu değerlendirmeler, kolluk kuvvetlerinin göstericilere karşı tutumunun göstericiler tarafından, değersizleştirici, saygınlığa zarar verici ciddi fiziksel sonuçları olan hakaret dolu bir tutum olarak algılanmasına neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, kolluk kuvvetlerinin başlangıçta çevreci, küçük bir gruba ve sonrasında göstericilere şiddetli müdahalede bulunmasının, katılımcılar tarafından, kolluk kuvvetlerinin isteklerini kabul ettirmek, küçük grubu ve sonrasında göstericileri ezme, onları hiçe saymak niyeti olarak algılandığı söylenebilir. Bu durumda hissedilen ezme ve ezilme algısının, göstericilerin bu durumla rekabet eder bir tutum sergilemesine; bir başka deyişle çatışmayı kendilerine güç uygulayan tarafa karşı, rekabet ederek çözüme yoluna gitmesine neden olduğu yorumu yapılabilir. Buna göre, gösterilere katılımın başka şehirlere yayılması ve boyutlarının büyümesinin temel nedeni, sosyal saygınlığı konusunda hassas bir kültürden –namus kültüründen- gelen göstericilerin, bu hakaret dolu algılanan tutuma karşı şiddetli tepki vererek sosyal saygınlıklarını korumak istemeleri, haklılığına sonuna kadar inandıkları çevreci hareketin maruz kaldığı ezici olarak algılanan güç kullanımına karşı daha fazla güçle cevap vermek ihtiyacı duydukları söylenebilir. Özetle göstericiler, rekabetçi tarzda çatışmayı ele alarak çözmeye yönelmişlerdir denilebilir.

Ayrıca verilen cevaplara bakıldığında, odak grubu katılımcılarının sadece göstericiler ve yetkililer pencerelerinden hakaret algısını dile getirmedikleri, kendilerinin de duygusal olarak olaylardan nasıl etkilendiklerini ortaya koydukları görülmüştür. Örneğin, “Genel olarak, Gezi Parkı ile ilgili gelişen olaylar sizde hangi duyguların ortaya çıkmasına yol açtı?” sorusuna, “üzüntü”, “kaygı”, “gerginlik”, “bölünmüşlük”, “çaresizlik”, “acıma” gibi cevaplar verilmiştir. Bir katılımcının verdiği, “İçim burkuldu eylemcilere karşı; hükümete karşı öfke vardı” şeklindeki cevap, hakaret karşısında ortaya çıkan duygu yoğunluğuna örnek olarak verilebilir. Odak grup katılımcılarının bu tür ifadelerinden, katılımcıların olayların ortaya çıkmasında ve gelişmesinde kolluk kuvvetlerinin göstericilere karşı ezici ve haksız güç kullandıkları algısının etkili olduğunu, yine katılımcıların bu durumun göstericiler tarafından hakaret şeklinde algılanmış olabileceğini düşündükleri şeklinde yorumlar yapılabilir. Ayrıca odak grup katılımcılarının, göstericilerin bu durumla hakarete karşı şiddetli tepki ve rekabetçi çatışma çözüm tarzını kullanarak başa çıkmaya çalıştıklarını ve karşı koyma ve toplu direnme şeklinde şiddetli tepki formlarına yöneldiklerini düşündükleri yorumu yapılabilir.

Diğer taraftan, odak grup katılımcıları kolluk kuvvetlerine karşı göstericilerin tutumunu değerlendirirken özellikle aşırı uçta yer alan siyasi grupların provokasyonuna dikkat çekmişlerdir. Örneğin bazı odak grup katılımcıları, “Sizce gösteriler Türkiye’nin diğer bölgelerine nasıl/neden yayıldı?”

sorusuna cevap verirken “*Eylemi organize edenler karşıt görüşlü kişilerdi. Sivil toplum örgütleri de olayı provoke ettiler*”, “*Her zaman karşı olanlar saptırdılar*” ifadelerini kullanmışlardır. Bu noktada katılımcıların bir kısmı tarafından, kimi göstericilerin daha önce de haksız güç gösterisine yönelen, ortamı provoke etmek gibi hiç de iyi niyetli davranmayan grup ve kişiler olarak algılandığı görülmüştür. Bu bakımdan, olayların yayılmasının ve kimi provakatif eylemlerin, kolluk kuvvetlerini ortaya konan provakatif güç gösterisiyle rekabet eder tarzda mevcut çatışmalı durumu mutlaka kazanarak çözmeye yönelttiğinin düşünüldüğü söylenebilir. Bu şekilde göstericiler ve kolluk kuvvetleri arasında yaşanan karşılıklı haksızlık ve hakaret algıları, devamında hakarete karşı şiddetli tepkiyle kendini gösteren rekabetçi çatışma çözme davranışları, iki taraf arasındaki karşılıklı dinamiğini tamamlar gözükmektedir.

Benzer şekilde, “*Sizce gösterilere katılmayanların, gösterilere katılmama nedenleri neler olabilir?*” sorusuna, odak grup katılımcılarının verdiği cevaplara bakıldığında, vatandaşın devlete duyduğu güvenin (Örneğin, “*Devlet her zaman haklıdır. Devlete karşı gelinmez*”) nedenler arasında sayıldığı görülmekte, bu cevabın devamında, zaten kolluk kuvvetlerinin kendilerine saldırıldığı için şiddetli tepki vermiş olabileceği “*Halk bir şey yapmazsa, polis bir şey yapmaz*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadelerden odak grup katılımcılarının, gösterilere katılmayan kimi kişileri, devlet kurumları ve kolluk kuvvetlerini her zaman ve doğal olarak haklı algılayan kişiler olabileceğini düşündükleri şeklinde yorumlamak mümkündür. Buna göre katılımcılar, bu yaklaşıma sahip kişilerin özellikle gösterilere katılmayabileceğini vurgulamakta ve buna bağlı olarak göstericilerin davranışlarının, haksız bir güç gösterisi, devlet otoritesini ve saygınlığını sarsıcı, görevlilerin sosyal statülerine zarar verici, kolluk kuvvetlerini güç kullanmaya zorlayan bir yaklaşım olarak algılamış olabileceğine işaret etmektedir. Böylece, kolluk kuvvetlerinin göstericilere karşı takındığı tutum, sosyal saygınlık hassasiyeti nedeniyle saygınlığı korumak için hakarete karşı verilmiş aşırı tepki ve göstericilerin güç dayatmasıyla rekabet eder tarzda çözüm arama davranışları olarak değerlendirilebilir. Bu düşünceyi, “*Yetkililerin tutum ve davranışları nasıl açıklanabilir?*” sorusuna verilen cevapların destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Örneğin bir odak grup katılımcısı bu soruya “*Polis göstericiler tarafından kışkırtılmış olabilir*” şeklinde cevap vermiştir. Yine bir diğer soru olan, “*Göstericilerin süreç boyunca olumlu ve olumsuz bulduğunuz tüm tutumları ve davranışları nelerdi?*” sorusuna, olumsuz davranışlarla ilgili olarak verilen cevaplar arasında, gösterilerde “*taşkınlık yapılması*”, “*provokatif eylemler*” ve “*vandalizm*” örnekleri yer almaktadır. Bu cevaplar asayişli sağlamakla görevli kolluk kuvvetlerinin işini layıkıyla yapmasına engel olan göstericilerin, kolluk kuvvetlerini zor duruma düşürdüğü düşünülüyor şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, yine katılımcılar tarafından provakatif davranışların, kolluk kuvvetlerinin işini ve saygınlığını tehdit ettiğinin düşünüldüğü; kolluk kuvvetlerinin

saygınlıklarına gösterdikleri hassasiyet nedeniyle, göstericilerin hakaret şeklinde algılanan davranışlarına karşı şiddetli tepki verdikleri ve haksız güce karşı güçle rekabet ederek karşılık verdiklerinin algılandığı şeklinde yorumlanabilir.

Hükümet Yetkilileri ve Göstericiler Arasındaki Dinamik Süreç

Odak grup katılımcılarının verdiği cevaplar değerlendirildiğinde, olayların devamında özellikle hükümet liderinin göstericilere karşı söyleminin, göstericiler tarafından, göstericilerin saygınlığına, benlik değerine kısaca namusuna karşı aşağılama, küçümseme ve değersizleştirme içeren hakaret olarak, haksızlık ve ezme niyeti olarak algılanmış olabileceği; bunun sonucunda göstericilerin verdiği tepkinin şiddetinin artmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Öyle ki, odak grubu katılımcıları Gezi Parkı Olayları'nın büyümesinde ve polislin orantısız güç kullanımındaki asıl sorumluluğun hükümete (ve özelinde hükümet liderine) ait olduğunu ifade etmişlerdir; çünkü odak grup katılımcılarının ifadesiyle polisler "emir kulu"dur. Bu bağlamda her ne kadar bazı yetkililerin (Örneğin, Cumhurbaşkanı) olaylarla ilgili kimi tutumları ve söylemlerinin odak grup katılımcıları tarafından olumlu algılandığı ifade edilse de, hükümet liderinin üslup ve söyleminin olaylarda belirleyici olduğu algısı öne çıkmıştır. Örneğin "Sizce, Gezi Parkı gösterilerinin bu şekilde ortaya çıkmasının sebepleri nelerdi?" sorusuna, katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirildiğinde, yetkililerin (özellikle de hükümet liderinin) göstericiler tarafından hakaret (aşağılama, görmezden gelme, değersizleştirmeye çalışma vb.) olarak algınmış olabilecek üslup ve söyleminin etkili olabileceğini belirttikleri yorumunu yapmak mümkündür. Bu söyleme, "çapulcu", "tencere tava hep aynı hava" tanımlamaları örnek olarak verilmiştir. Bu durumu destekler şekilde, verilen cevapların bir kısmı da şu şekilde olmuştur: "Hükümetin adımları buraya getirdi", "Erdoğan'ın tavırları olayı büyüttü", "Değersizleştirilmeye çalışıldı ancak bu iyi oldu. Halk davaya sarıldı".

Ayrıca diğer bir soru olan, "Yetkililerin süreç boyunca olumlu ve olumsuz bulduğunuz tüm tutumları ve davranışları nelerdi?" sorusunda, yetkililerin gösterilerden kaynaklı maddi kayıpları ve zararları (Örneğin, "İçişleri Bakanı, önce kırılan dökülen maddi kayıpları anlattı sonra bir de 'bu var, bir ölü' gibi açıklamalar yaptı") öne çıkarması; bu zararların ölümlerden daha önemliymiş gibi sunulduğu izlenimi yaratmış, katılımcılar tarafından olumsuz olarak algılanmış ve kışkırtıcı bulunmuştur. Yetkililerin bu söylemi de göstericiler tarafından haksızlık ve hakaret şeklinde algılanmış olabilecek davranışlar arasında değerlendirilebilir.

Buna ek olarak, "Sizce yetkililer olumsuz olarak algılanan tutum ve davranışlar dışında nasıl davranabilirlerdi?" sorusunda, göstericilerden özür dilenmesi (Örneğin, "Özür dilenebilir") şeklinde cevaplar verilmiştir. Ancak, bir sonraki soru olan "Sizce, yetkililer neden bu şekilde davranmamış olabilirler?" sorusuna

verilen cevaplar, yetkililerin doğrusunun özür dilemek olduğunu düşünseler bile; bunu saygınlıklarını zedelememek, sosyal statülerine zarar vermemek için yapmak istemeyecekleri şeklinde ifade edilmiştir. Örneğin verilen cevaplar arasında; “*Kimse saygınlığını ve statüsünü kaybetmek istemiyor*”, “*Özür dilemeyi kendilerine yediremediler*”, “*Özür dilemek hatayı kabul etmektir ve kişisel otoriteyi sarsar*” şeklinde ifadelere rastlanmıştır. Aslında bu ifadeler tam da namus kültüründe açıklandığı şekilde özür dilemenin yani bir nevi geri adım atmanın, namusa yani benlik değerine ve sosyal statüye zarar verebilecek ve zayıflık olarak algılanabilecek bir davranış olduğu düşüncesiyle tutarlıdır. Benzer şekilde, katılımcılara “*Yetkililerin tutum ve davranışları nasıl açıklanabilir?*” sorusu sorulduğunda odak grup katılımcılarının, yetkililerin göstericiler karşısında onların isteklerine boyun eğici görünmek istememelerinin yattığı şeklinde yorumlamaların yapıldığı görülmüştür. Özellikle burada yetkililerin, gücü kaybetmek ve karşı tarafın zorlayıcı tutumuna direnmek anlamında rekabetçi çatışma çözüm tarzını benimsedikleri yorumu yapılabilir. Yine bu örnekler odak grup katılımcıları tarafından hükümet yetkililerinin, sosyal saygınlıkları konusunda çok hassas oldukları ve sosyal statü ve saygınlıklarını sarsmaya yönelik davranışlara maruz kaldıklarını düşündükleri şeklinde algılanmıştır.

Ayrıca, odak grup katılımcılarının verdiği cevaplar değerlendirildiğinde, Gezi Parkı Olayları'nın bir bakıma belli bir yaşam tarzını benimsemiş ve sosyal statüsünü böyle ortaya koymakta olan kişiler için sosyal saygınlıklarını zedeleyici ve hakaret olarak algılanan hükümetin önceki bazı icraatlarına karşı birikmiş bir nevi tepki ve öfke boşalması olarak değerlendirildiği görülmüştür. Bu noktada haksızlığa uğramak, ezilmeye çalışılmak karşısında uğranılan hakarete karşı şiddetli ve rekabetçi tepki verme yaklaşımının etkisi görülmektedir. Örneğin “*Sizce, gösteriler Türkiye'nin diğer bölgelerine nasıl, neden yayıldı?*” sorusuna odak grup katılımcılarının verdiği cevapların başında hükümete karşı birikmişlik, hükümetin bugüne kadar yaşam tarzı (Örneğin, üç çocuk, alkol yasası vb.) ile ilgili müdahale algısının yarattığı öfke patlaması yer almaktadır. Örneğin, “*Bardağı taşıran son damlaydı. Hükümet insanların hayatına fazla müdahalede bulundu*” cevabı bu algıyı vurgular niteliktedir. Özetle Gezi Parkı Olayları, göstericilerin sosyal saygınlıklarına ve benlik değerlerine hakaret şeklinde algıladıkları önceki müdahaleler karşısında yaşadığı birikmişliğin bir sonucu olarak, şiddetli karşılık verme ve hesaplaşma tepkisi olarak da yorumlanabilir. Burada yine katılımcıların göstericilerin yaşam tarzı ile ilgili olarak, haksız ve ezici güç kullanımı algısı karşısında bu çatışmalı durumu çözmek için rekabetçi çatışma çözüm tarzının benimsendiğini düşündükleri yorumu yapılabilir.

Hakarete karşı şiddetli tepki, bir tür karşılıklılık ve cezalandırma/cezalandırılma beklentisini kendi içinde barındırmaktadır. Bu beklentiye odak grup katılımcılarının “*Sizce gösterilere katılmayanların, gösterilere*

katılmama nedenleri neler olabilir?” sorusuna verilen cevaplarda görmek mümkündür. Bu bağlamda, gösterilere ilgisizlik, gösterilerin karşısında tavır almak gibi genel değerlendirmelerin dışında verilen cevaplar ise, gösterilere katılma durumunda bunun karşılığının hükümet tarafından mutlaka verileceği şeklinde düşünülmüş olabileceği ve bu nedenle gösterileri destekledikleri halde bazı kişilerin gösterilere katılmamış olabileceği şeklinde ifade edilmiştir. Örneğin katılımcılar “mimlenme”, “fişlenme”, “kamuda işe girememek” gibi gelecek kaygılarını dile getirmiş, hükümet/sistem tarafından cezalandırılma korkusunun üzerinde durmuşlardır. Katılımcılara göre bu cezalandırılma durumu göstericiler dışında, beklendiği şekilde emir ve temayüllere uygun davranmayan hükümet görevlilerini de kapsamaktadır. Şöyle ki, “Yetkililerin tutum ve davranışları nasıl açıklanabilir?” sorusuna, diğer hükümet görevlilerinin de hükümet lideri tarafından cezalandırılma korkusu yaşamış olabileceği, bu nedenle olaylara haklılık verme şeklinde algılanabilecek hiçbir açıklama yapamamış olabilecekleri vurgulanmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir: “Başbakan dışında hükümetteki siyasilere, başbakandan çekindiği için açıklama yapamıyor.”

Son olarak, burada vurgulanması gereken çok önemli bir nokta, odak grubu katılımcılarının, hükümetin ve hükümet liderinin Gezi Parkı Olayları’nda önemli etkileri olduğunu ifade etmekle birlikte, gerçekte olayları bir yönüyle bu aktörlerin kişiliklerinden bağımsız olarak Türkiye’deki mevcut kültürel atmosferin –namus kültürünün- varlığına ve güçlü etkisine de dayandırdıkları gözlenmiştir. Örneğin, “Yetkililerin tutum ve davranışları nasıl açıklanabilir?” sorusuyla ilgili olarak; mevcut hükümetten ve siyasi oluşumdan bağımsız olarak iktidar olan her hükümetin benzer durumlarda benzer şekilde davrandığına ve davranacağına değinilmiş ve bu durum şu ifadelerle örneklendirilmiştir: “Bu bir devlet refleksi ve hastalıklı bir refleksi”, “Şu anki iktidarın tutumu da geçmişteki iktidarların tutumu da aynıdır”, “Geri adım atmamak istemiyor siyasilere”. Bu ifadeler odak grubu katılımcılarının mevcut durumu kişilerden (örneğin; hükümet lideri) bağımsız olarak, Türkiye’de olumsuz ve kanıksanmış bir kültürel özellik olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Sözü edilen temel yapı, namus kültürünün hatayı kabul etmeme, geri adım atmama, saygınlığı zedelememe vb. özellikleri ile kendini göstermesi şeklinde yorumlanabilir.

Diğer taraftan, öncesinde kolluk kuvvetleri ile göstericiler arasında ifade edilen dinamik sürecin bir benzerinin hükümet yetkilileri ile göstericiler arasında olduğu da iddia edilebilir. Bu bağlamda, her ne kadar bu çalışmada katılımcıların bu yönde bir ifadesi ortaya çıkmamış olsa da, örneğin özellikle hükümet lideri de kendisine göstericiler tarafından hakaret edildiğini iddia edebilir ve bunun sonucunda yetkilerini kullanarak göstericilere şiddetli tepki verdiği savunulabilir. Bununla ilgili olarak, hükümet lideri göstericiler tarafından kendisine karşı yapılan kitlesel eylemleri, bazı ağır ifadeleri, küfürleri ve mizah

uygulamalarını (Örneğin, “Tayyip istifa”) kendi namusuna, yani saygınlığına, itibarına, otoritesine karşı bir alaya alınma, aşağılanma, dolayısı ile hakaret, haksızlık ve ezme niyeti olarak algılayıp, şiddetli tepkiyi rekabet eder tarzda vermiş (Örneğin, kolluk kuvvetlerine bizzat kendisi tarafından gösterilere müdahale emri verilmesi) olarak değerlendirilebilir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Gezi Parkı Olayları, odak grubu katılımcılarından elde edilen veriler yardımıyla hem namus kültürünün hakarete karşı şiddetli tepki boyutu ve hem de rekabetçi çatışma çözüm tarzıyla dinamik bir biçimde ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece Gezi Parkı Olayları özelinde Türkiye’de daha önce ayrı ayrı çalışılan namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları ilk kez birlikte çalışılmış ve hakarete karşı şiddetli tepki boyutu ile rekabetçi çatışma çözüm tarzı arasındaki ilişki örnekleriyle ortaya konulmuştur. Burada ele alınan değerlendirmeler, bundan sonra namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları ile ilgili olarak yapılacak çalışmalara kuramsal bir alt yapı oluşturabilir.

Gezi Parkı Olayları namus kültürü çerçevesinde ele alınırken açıklamalar daha çok *hakarete karşı şiddetli tepki* boyutu üzerinden yapılmıştır; çünkü bu çalışma, Gezi Parkı Olayları’nın başlaması ve büyümesi aşamasını odağına almıştır. Bu çalışmada, tartışmalar arasında yer verilmeyen diğer namus kültürü boyutları ile ilgili olarak şu şekilde veri ve yorumlamalardan söz etmek mümkün olabilir. Araştırma verisi içinde göstericilerin olumlu tutumları olarak verilen kimi örnekler (Örneğin, göstericilerin tanımadıkları insanların evlerinde, işyerlerinde, Gezi Parkı içerisinde misafir edilmeleri ve bonkörce davranışlar; ücretsiz ve fedakârca yapılan gıda, sağlık ve güvenlik destekleri), bir diğer namus kültürü boyutu olan *olumlu izlenim bırakma* boyutunun olaylardaki varlığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, namus kültüründe merkezi öneme sahip olan *sosyal saygınlığa verilen büyük önem* boyutu, aslında verilen tüm cevapların içerisinde varlığını ister istemez göstermektedir. Çünkü gerek *hakarete karşı şiddetli tepki* boyutu gerekse *olumlu izlenim bırakma* boyutunun altında yatan temel motivasyon, sosyal saygınlığa yani namusa büyük önem verilmesi sebebiyle sosyal saygınlığı korumak ve desteklemektir. Öte yandan, göstericiler arasında önemli miktarda kadın ve LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender) grubuna ait göstericinin bulunmasına rağmen *kadının saflığı ve erkeklik* boyutunun farklı bir şekilde, belki bir başkaldırı ile ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca hem göstericiler hem de kolluk kuvvetleri ve hükümet liderinin bu olayların başından beri karşılıklı “sert” üslup ve tavırları ve geri adım atmamalarının, *kadının saflığı ve erkeklik* boyutunun erkeklik kısmıyla örtüştüğü söylenebilir. Ayrıca, göstericilerin ilk zamanlar duvar yazılarında zaman zaman yer alan cinsiyetçi küfürleri -her ne kadar bu küfürler göstericiler tarafından sonradan tepki

gösterilip silinmiş olsa da- kadının saflığı ve erkeklik boyutunun kadının saflığı kısmının cinsiyetçi bir dille ifadesine örnek olarak verilebilir.

Ayrıca bu çalışma, yetkililer ve göstericilerin bu çatışmalı durum karşısında verdikleri tepkiler değerlendirildiğinde, tarafların geri adım atmamaları, karşılıklı sözel, fiziksel şiddet eylemlerinin varlığı çatışma çözümü anlamında daha çok birbiriyle rekabet eden bir duruma işaret etmektedir. Hakarete karşı şiddetli tepkiyi ve rekabetçi çatışma çözüm tarzını ortaya çıkaran motivasyonlar (Örneğin, saygınlığı koruma), ve elde edilmek istenen sonuçlar (Örneğin, hakkını korumak), rekabetçi çatışma çözüm tarzının namus kültürünün bir işlevi ve sonucu olarak ortaya çıktığı şeklinde ifade edilebilir. Bu çalışma sadece namus kültürünün hakarete karşı şiddetli tepki boyutu ve rekabetçi çatışma çözüm tarzı arasındaki ilişkiyi açıklamakla birlikte; bu iki kavram arasında ortaya konan işlevsel ilişki, ileriki çalışmalarda namus kültürünün diğer boyutlarının incelenmesi durumunda hangi çatışma çözüm tarzı ile ne gibi işlevsel ilişkiler ortaya çıkacağına dair araştırmacılara fikir de verebilecektir.

Bunun yanında, yapılan bu çalışmanın genellenebilirliğini destekler şekilde, çalışmanın bulgularının Gezi Parkı ile ilgili yapılan diğer çalışmalarla örtüşmesi önemli bir noktadır. Örneğin, Kongar ve Küçükaya (2013) olayların ortaya çıkışında kolluk kuvvetlerinin göstericilere karşı sert ve şiddetli müdahalesinden bahsederken, sürecin gelişmesinde hükümet liderinin bu olaylarda (ve geçmişte de sergilediklerini ifade ettikleri) hakaret şeklinde algılanan sert, buyurgan söylem ve tutumlarını sorumlu tutmaktadırlar. Baysu (2013) tarafından internet üzerinden veri toplanarak yapılan bir psikoloji çalışmasında da, kolluk kuvvetlerinin müdahalesinin ve siyasilerin tutumlarının Gezi Parkı Olayları'nda önemli bir yere sahip olduğu ortaya çıkarken; katılımcıların en çok kolluk kuvvetlerinin şiddeti ve otoriterlik konularında kaygıları olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Çalışmanın sınırlılıkları ile ilgili olarak; yöntem kısmında belirtildiği üzere, çalışmanın öğrencilerin final döneminde yapılması ve gönüllü olarak katılmayı tercih eden öğrencilerin kendilerine uyan gün ve zamanki odak grubuna katılmaları, örneklem oluşturulurken odak gruplarının belli bir faktöre (Örneğin, gösterilere katılma-katılmama, kadın-erkek dağılımı, vb.) bağlı olarak oluşturulmasını mümkün kılmamıştır. Bununla birlikte, odak gruplarındaki katılımcılar arasında gösterileri aktif olarak veya düşünsel boyutta destekleyen-desteklemeyen katılımcılara rastlanılmıştır. Odak grubu katılımcılarının seçiminin katılımcıların Gezi Parkı Olayları'na katılıp katılmamalarından bağımsız olması ve asıl olarak olaylardaki göstericilerle ilgili katılımcıların algılarının sorulmuş olması, cevapların genellenebilirliği bakımından bir sınırlılık olarak görülebilirse de; odak grup çalışmasına başlarken katılımcıların hepsinin Gezi Parkı Olayları'nı yakından takip ettiği bilgisi alınmış ve ilk iki hafta göz

önüne alındığında katılımcıların bazılarının yaşadıkları çevrede bir şekilde gösterilere katıldıkları (Örneğin, yürüyüşe katılma, sosyal medyada olaylarla ilgili paylaşımlar yapılması, vb.) bilgisi alınmıştır. Bir kısım katılımcının özellikle bu olaylardan uzak durduğu ya da olaylara tavır aldığı da ifadelerinden öğrenilmiştir. Sonuç olarak, katılımcılar, gösteri ve göstericilerle ilgili cevapları verirken aslında bir bakıma kendi yaşanmışlık süzgecinden de geçirmişlerdir ve bu durum verilen cevapların geçerliliğini destekleyen önemli bir nokta olmuştur. Bununla birlikte çalışmanın örneklemini Bolu'da okuyan üniversite lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Dolayısı ile her ne kadar olaylarda yer alan kilit gruplardan biri üniversite öğrencileri olsa da, elde edilen sonuçların olaylarda yer alan tüm gençleri ya da göstericileri yansıtmaması mümkün olamayacağı gibi İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin görüşlerini birebir yansıtabileceği iddiası da bulunmamaktadır. Ayrıca, mevcut çalışmadaki sonuçlar sadece odak grubu verilerine dayanmaktadır. Araştırmacıların her ne kadar bulguların geçerliliğini ve genellenebilirliğini desteklemek adına doğal gözlem yapma ve hem gösterici hem de yetkililerle derinlemesine görüşmeler yapma isteği olsa da; şartlar gereği (Örneğin, akademisyen olan araştırmacıların Bolu'da yaşamaları, akademik dönem devam ettiği için olayların asıl gerçekleştiği İstanbul'a gidememeleri, vb.) bu mümkün olamamıştır.

Bu çalışma Gezi Parkı Olayları devam ederken, sadece ilk iki haftalık dönemde ele alınmıştır. Dolayısı ile bu tarz büyük bir sosyal olayın ilerleyen dönemlerde pek çok değişikliğe uğrayabileceği söylenebilir. Bu sebeple gelecekte olayları geriye dönük bir bakış açısıyla ele alan çalışmaların yapılmasının, olayların daha kapsamlı anlaşılması adına faydalı ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Son olarak, her ne kadar bu çalışmada Gezi Parkı Olayları sosyal psikoloji çerçevesinden incelense de; namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları ile ilgili bulguların ve oluşan kuramsal alt yapının, Gezi Parkı Olayları'nın psikoloji dışında diğer bilimsel alanlarda (Örneğin, siyaset bilimi, sosyoloji) çalışılması durumunda da destekleyici ve açıklayıcı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

BARON, B. (2006), "Women, Honour and the State: Evidence from Egypt", *Middle Eastern Studies*, 42, ss. 1-20.

BAYSU, G. (2013), "The Profiles of Gezi Park Protesters and Their Attitudes Towards Democracy", ODTÜ Psikoloji Bölümü Semineri, Ankara.

BEERSMA, B., HARINCK, F., ve GERTS, M. (2003), "Bound in Honor: How Honor Values and Insults Affect the Experience and Management of Conflicts", *International Journal for Conflict Management*, 14(2), ss. 75-94.

BLAKE, R., ve MOUTON, J. (1964), "The Managerial Grid: The Key to Leadership Excellence", Gulf Publishing Company.

BRÖGGER, J. (1968), "Conflict Resolution and the Role of the Bandit in Peasant Society", *Anthropological Quarterly*, 41, ss. 228-240.

CAMPBELL, J. K. (1964), "Honour, Family and Patronage: A study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community", New York: Oxford University Press.

COHEN, D., ve NISBETT, R. E. (1994), "Self-Protection and the Culture of Honor: Explaining Southern Violence", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, ss. 551-567.

COHEN, D., ve NISBETT, R. E. (1997), "Field Experiments Examining the Culture of Honor: The Role of Institutions in Perpetuating Norms about Violence", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, ss. 1188-1199.

COHEN, D., NISBETT, R. E., BOWDLE, B. F., ve SCHWARZ, N. (1996), "Insult, Aggression, and The Southern Culture of Honor: An "Experimental Ethnography", *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, ss. 945-960.

ELGİN, V. M. (2013), "Namus Kültürü ve Türkiye", H. Coşkun (Ed.), *Sosyal Psikoloji* (2. Baskı), ss. 345-355, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

FISKE, A. P. (2002), "Using Individualism and Collectivism to Compare Cultures—A Critique of the Validity and Measurement of the Constructs: Comment on Oyserman et al. 2002", *Psychological Bulletin*, 128, ss. 78-88.

FISKE, A. P., KITAYAMA, S., MARKUS, H. R., ve NISBETT, R. E. (1998), "The Cultural Matrix of Social Psychology", In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, ve G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (4th ed.), ss. 915-981, New York: McGraw-Hill.

HOFSTEDE, G. H. (1968), "The Game of Budget Control".

HOFSTEDE, G. (1972), "The Colors of Collars", *Columbia Journal of World Business*, 7, ss. 72-80.

HOFSTEDE, G. (2001), "Culture's Consequences, Second Edition: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations", Thousand Oaks CA: Sage.

INGLEHART, R. F., ve WELZEL, C. (2013), "The WVS Cultural Map of the World", http://www.worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/article_base_54.

IŞIK, R. (2008), "The Predictors of Understanding of Honor and Attitudes toward Honor Related Violence: Ambivalent Sexism and System Justification", Master thesis, Middle East Technical University.

IŞIK, R., ve SAKALLI-UĞURLU, N. (2009), "Namus ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeklerinin Geliştirilmesi", *Türk Psikoloji Yazıları*, 12, ss. 1-9.

KARAYİP, E. (2000), "Çatışma Yönetimi", Ankara: Pegem Yayıncılık.

KARDAM, F. (2005), "The dynamics of honor killings in Turkey", UNDP.

KIM, M. S., ve KITANI, K. (1998), "Conflict Management Styles of Asian- and Caucasian-Americans in Romantic Relationships in Hawaii", *Journal of Asian Pacific Communication*, 8(1), ss. 51-68.

KIM, Y.-H., ve COHEN, D. (2010), "Information, Perspective, and Judgments about the Self in Face and Dignity Cultures", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, ss. 537-550.

KIM, Y.-H., COHEN, D., ve AU, W. (2010), "The Jury and Abjuration of My Peers: The Self in Face and Dignity Cultures", *Journal of Personality and Social Psychology*, 98, ss. 904-916.

KONGAR, E., ve KÜÇÜKKAYA, A. (2013), "Gezi Direnişi", İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

KOZAN, M. S. (1989), "Cultural Influences on Styles of Handling Interpersonal Conflicts: Comparisons Among Jordanian, Turkish and U.S. Managers", *Human Relations*, 42, ss. 787-789.

KOZAN, M. K., ve ERGİN, C. (1998), "Preference for Third Party Help in Conflict Management in the United States and Turkey An Experimental Study", *Journal of Conflict Management*, 29(4), ss. 249-267.

LEUNG, A. K. Y., ve COHEN, D. (2011), "Within-and Between-Culture Variation: Individual Differences and the Cultural Logics of Honor, Face, and Dignity Cultures", *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(3), ss. 507-526.

MANDELBAUM, D. G. (1988), "Women's Seclusion and Men's Honour: Sex Roles in North India, Bangladesh and Pakistan", Tucson: University of Arizona Press.

NISBETT, R. E., ve COHEN, D. (1996), "Culture of Honor: The Psychology of Violence in the South", Boulder, CO: Westview.

ÖNER-ÖZKAN, B., ve GENÇÖZ, T. (2006), "Gurur Toplumu Bakış Açısıyla Türk Kültürünün İncelenmesinin Önemi", *Kriz Dergisi*, 14 (3), ss. 19-25.

ÖZEL, E. (2008), "Farklı Kültürlerden Yöneticilerin Müzakere Tarzlarının Karşılaştırılması (Türk ve Amerikan Yöneticilerinin Karşılaştırılması)", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PEARSON, V. M., ve STEPHAN, W. G. (1998), "Preferences for Styles of Negotiation: A Comparison of Brazil and the US", *International Journal of Intercultural Relations*, 22(1), ss. 67-83.

PERISTIANY, J. G. (Ed.), (1965), "Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society", London: Weidenfeld and Nicolson.

PITT-RIVERS, J. (1977), "The Fate of Shechem or the Politics of Sex: Essays in the Anthropology of the Mediterranean", Cambridge, UK: Cambridge University Press.

PRUITT, D. G., ve KIM, S. H. (2004), "Social Conflict: Escalation, stalemate, and settlement", 3rd edition, New York: McGraw-Hill.

RAHIM, M. A. (1983), "A Measure of Styles of Handling Interpersonal Conflict", *Academy of Management Journal*, 26, ss. 268-376.

RAHIM, M. A., ve BLUM A. A. (1994), "Global Perspective on Organizational Conflict", London:Prager.

RODRIGUEZ MOSQUERA, P. M., MANSTEAD, A. S. R., ve FISCHER, A. H. (2002), "The role of Honor Concerns in Emotional Reactions to Offences", *Cognition & Emotion*, 16, ss. 143-163.

RODRIGUEZ MOSQUERA, P. M., FISCHER, A., MANSTEAD, A., ve ZAALBERG, R. (2008), "Attack, Disapproval, or Withdrawal? The Role of Honour in Anger and Shame Responses to Being Insulted", *Cognition & Emotion*, 22, ss. 1471-1498.

SCHWARTZ, S. H. (2006), "A Theory of Cultural Value Orientations: Explications and Applications", *Comparative Sociology*, 5, ss. 137-182.

SEVER, A., ve YURDAKUL, G. (2001), "Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey", *Violence against Women*, 7, ss. 964-998.

THOMAS, K. W. (1992), "Conflict and Negotiation Process in Organizations", Dannelle M. D. ve Hough L. M. (ed.), *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*, Palo Alto, CA: Consulting Psychology Press. (3), 2. edition, ss. 652-717.

TINSLEY, C.H. (1997), "Understanding Conflict in a Chinese Cultural Context", *Research on Negotiations in Organizations*, B. Bies., R. Lewicki., ve B. Sheppard (ed.), Beverly Hills: Sage, ss. 209-225.

TINSLEY, C. H., ve WELDON, E. (2003), "Responses to a Normative Conflict Among American and Chinese Managers", *International Journal of Cross Cultural Management*, 3(2), ss. 183-194.

TRIANDIS, H. C. (1994), "Culture and Social Behaviour", New York: McGraw-Hill.

TROMPENAARS, F. (1993). "Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business", London: The Economist Books.

TÜRK DİL KURUMU (2013), "Çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlük", Namus, <http://tdk.org.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=namus>

USKUL, A. K., OYSERMAN, D., ve SCHWARZ, N. (2010), "Cultural Emphasis on Honor, Modesty or Self-Enhancement: Implications for the Survey Response Process", J. Harkness et al. (Eds.), *Survey methods in multinational, multiregional and multicultural contexts*, ss. 191-201, New York: Wiley.

USKUL, A. K., CROSS, S. E., SUNBAY, Z., GERCEK-SWING, B., ve ATACA, B. (2012), "Honor Bound: The Cultural Construction of Honor in Turkey and the Northern US", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43, ss. 1131-1151.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008), "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", (6. Basım), Ankara, Seçkin Yayıncılık.

EK 1: Odak Grup Soruları

- 1) Gezi Parkı Olayları ile ilgili ilk ne zaman ve nasıl haberdar oldunuz?
- 2) Sizce, Gezi Parkı gösterilerinin bu şekilde ortaya çıkmasının sebepleri nelerdi?
- 3) Sizce, gösteriler Türkiye'nin diğer bölgelerine nasıl, neden yayıldı?
- 4) Sizce gösterilere katılmayanların, gösterilere katılmama nedenleri neler olabilir?
- 5) Göstericilerin süreç boyunca olumlu ve olumsuz bulduğunuz tüm tutumları ve davranışları nelerdi? Ve bu davranışları genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 6) Diğer taraftan, yetkililerin süreç boyunca olumlu ve olumsuz bulduğunuz tüm tutumları ve davranışları nelerdi?
- 7) Yetkililerin [soru 6'da verilen cevaplar doğrultusunda] tutum ve davranışları nasıl açıklanabilir?
- 8) Sizce yetkililer olumsuz olarak algılanan tutum ve davranışlar dışında nasıl davranabilirlerdi?
- 9) Sizce, yetkililer [soru 8'de verilen cevaplar doğrultusunda] neden bu şekilde davranmamış olabilirler?
- 10) Bu olaylar sırasında farklı basın-yayın kaynaklarının performansını, nedenleriyle birlikte değerlendirebilir misiniz?
- 11) Sosyal medyanın (twitter, facebook) bu olaylardaki yerini (etkisini) nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 12) Genel olarak, gezi parkı ile ilgili gelişen olaylar sizde hangi duyguların ortaya çıkmasına yol açtı?
- 13) Genel olarak, gezi parkı ile ilgili gelişen olaylar sizde hangi düşüncelerin ortaya çıkmasına yol açtı?
- 14) Gezi parkı ile ilgili gelişen olaylar sizde herhangi bir davranışın ortaya çıkmasına yol açtı mı? Açtıysa nasıl?
- 15) Sizce Gezi Parkı Olayları, sizde kişisel olarak, daha önce olmayan herhangi bir düşünsel ve davranışsal değişikliğe yol açtı mı?
- 16) Tüm bu Gezi Parkı Olayları sürecini tek bir kelime veya çok kısa bir tamlamayla nasıl tanımlayabilirsiniz?
- 17) Sizce bu gösterilerden sonra Türkiye'de neler olur?